

werkatelier

Dalende studentenaantallen in het mbo en de veranderende rol van de overheid

werkatelier

Flexibilisering in het mbo en de veranderende rol van de overheid

Strategische visie in wording op het beroepsonderwijs

In een co-creatie proces met 150 friskijkers, dwarsdenkers en gewoondoeners afkomstig uit alle belanghebbende partijen bij het beroepsonderwijs is eind 2019 een strategische visie ontwikkeld op het beroepsonderwijs. Dit gebeurde vanuit het perspectief van:

- Drastisch gedaalde studentenaantallen in 2030 en
- Flexibilisering van het onderwijs met als doel een arbeidsmarktrelevant beroepsonderwijs toegespitst op de persoonlijke leer- en ontwikkelbehoefte van elk individu in 2030

Deze visie in wording beschrijft het gezamenlijk ontwikkelde toekomstperspectief.



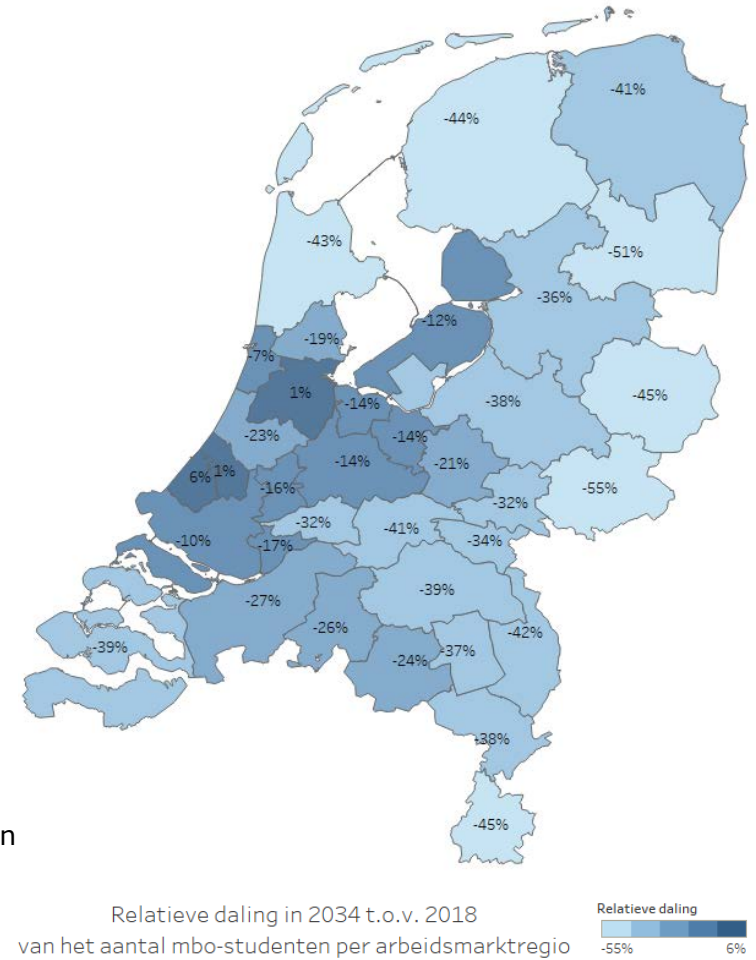


Inleiding

In de samenleving en op de arbeidsmarkt verandert de komende jaren veel. Technologische ontwikkelingen zoals digitalisering, robotisering en kunstmatige intelligentie hebben een grote invloed op de vraag naar arbeidskrachten, zowel in kwalitatieve als in kwantitatieve zin. Ook ontwikkelingen als individualisering en vergrijzing, het functioneren in een complexe samenleving en de steeds beperktere houdbaarheid van kennis als gevolg van alle innovaties leiden tot nieuwe eisen aan het onderwijs.

Deze ontwikkelingen vinden plaats tegen de achtergrond van een tekort aan (gespecialiseerde) docenten en een sterk krimpend aantal initiële studenten in het mbo: van 500.000 in 2020 naar circa 430.000 in 2030. De daling van het aantal initiële studenten komt overeen met een gemiddelde afname van 15%. De ontwikkeling per regio verschilt echter aanzienlijk en ligt tussen de +6% en -55% (prognose 2035). De afname wordt veroorzaakt door demografische ontwikkelingen (ontgroening), door de opwaartse druk in het onderwijs (havoïsering) en doordat bij een gespannen arbeidsmarkt een deel van de jongeren de opleiding niet afmaakt. Zij vinden ook zonder diploma gemakkelijk betaald werk.

Het tempo en de mate waarin de daling zich voordoet verschilt tussen de



arbeidsmarktregio's. Zeker in krimpregio's hebben deze ontwikkelingen grote impact op de concentratie en spreiding van het mbo over Nederland. Zij beïnvloeden de kwaliteit en bereikbaarheid van het beroepsonderwijs en daarmee ook de economische vitaliteit van de betrokken regio's. Voor de betrokken studenten, docenten, bestuurders, bedrijven, overheden en



andere partners van het mbo kan er veel op het spel staan.

Om op alle ontwikkelingen waarmee het mbo te maken heeft, te kunnen anticiperen ontkomen we er met elkaar niet aan om nog veel meer dan nu het samenspel te organiseren tussen

- Het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven: om leren en werken te kunnen integreren
- De verschillende onderwijsniveaus: om voor een doorlopende leerlijn te zorgen
- Alle betrokken partijen in de regio, inclusief de overheid: voor een soepele overgang naar de nieuwe situatie.

Voor het ministerie van OCW is het dan ook een logische stap om met alle betrokken partijen de vraag "Hoe zorgen wij voor een toegankelijk, toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig beroepsonderwijs in iedere regio in 2030?" in een co-creatieproces te verkennen.

In de hierna weergegeven strategische visie geven we de richting aan waarvan alle belanghebbende partijen met elkaar vinden dat we die in moeten inslaan. De visie is eind 2019 in twee, parallel georganiseerde werkateliers tot stand gekomen. Aan de werkateliers namen in totaal 150 friskijkers, dwarsdenkers en gewoon-doeners deel: studenten, docenten, wetenschappers en bestuurders, directeuren en medewerkers van onderwijsinstellingen, bedrijven, koepelorganisaties, gemeenten, provincies en de rijksoverheid. Als horizon is

voor het jaar 2030 gekozen. Dit maakte het mogelijk om van een afstand naar alle trends en ontwikkelingen te kijken en naar de betekenis ervan voor het middelbaar beroepsonderwijs.

Met open vizier en in een open dialoog zijn daarbij twee vragen beantwoord:

- Hoe zorgen wij ook bij drastisch dalende studentenaantallen voor een toegankelijk, toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig beroepsonderwijs in iedere regio in 2030?
- Hoe geven wij vorm aan arbeidsmarktrelevant beroepsonderwijs, toegespitst op de leer- en ontwikkelbehoefte van iedereen in 2030?

Aan het eind van de twee werkateliers bleek dat de resultaten van beide werkateliers veel overlap vertoonden. Daarom is besloten beide visies te integreren in een verhaal. De visie is geschreven vanuit het perspectief van 2030: wat is er dan zichtbaar, voelbaar, merkbaar anders dan nu? Daarbij wordt duidelijk wat iedereen te doen staat om daar te komen.

Wij hopen dat de onderstaande visie alle betrokken partijen inspireert en bewust maakt van de keuzes en acties waar wij de komende jaren met elkaar voor staan. Het is een eerste antwoord op de uitdagingen waar wij voor staan. De toekomst kunnen wij echter niet voorspellen. Wij vinden het dan ook belangrijk om nieuwe ontwikkelingen te blijven volgen en de dialoog over de betekenis voor het beroepsonderwijs voort te zetten. Ieders bijdrage aan de verdere



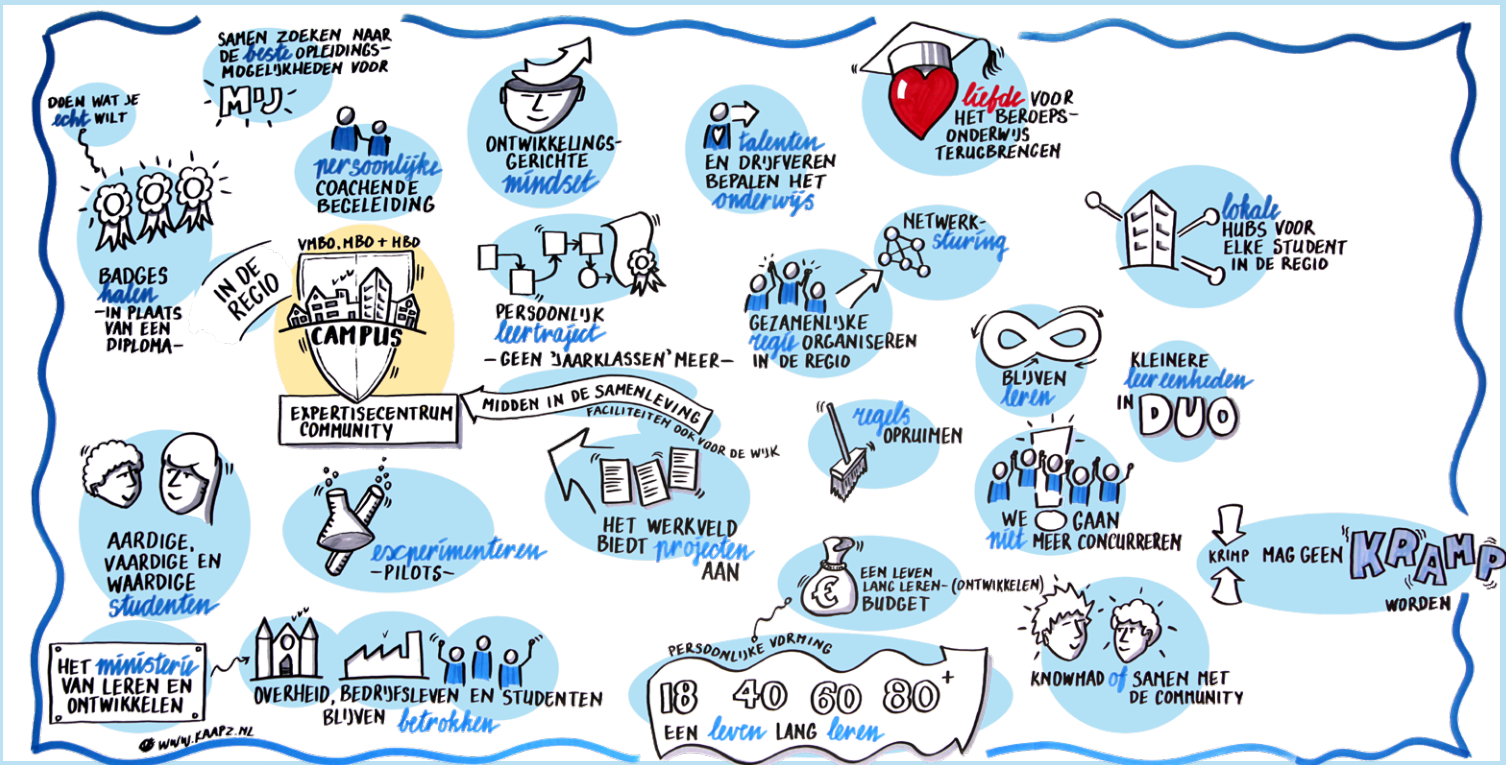
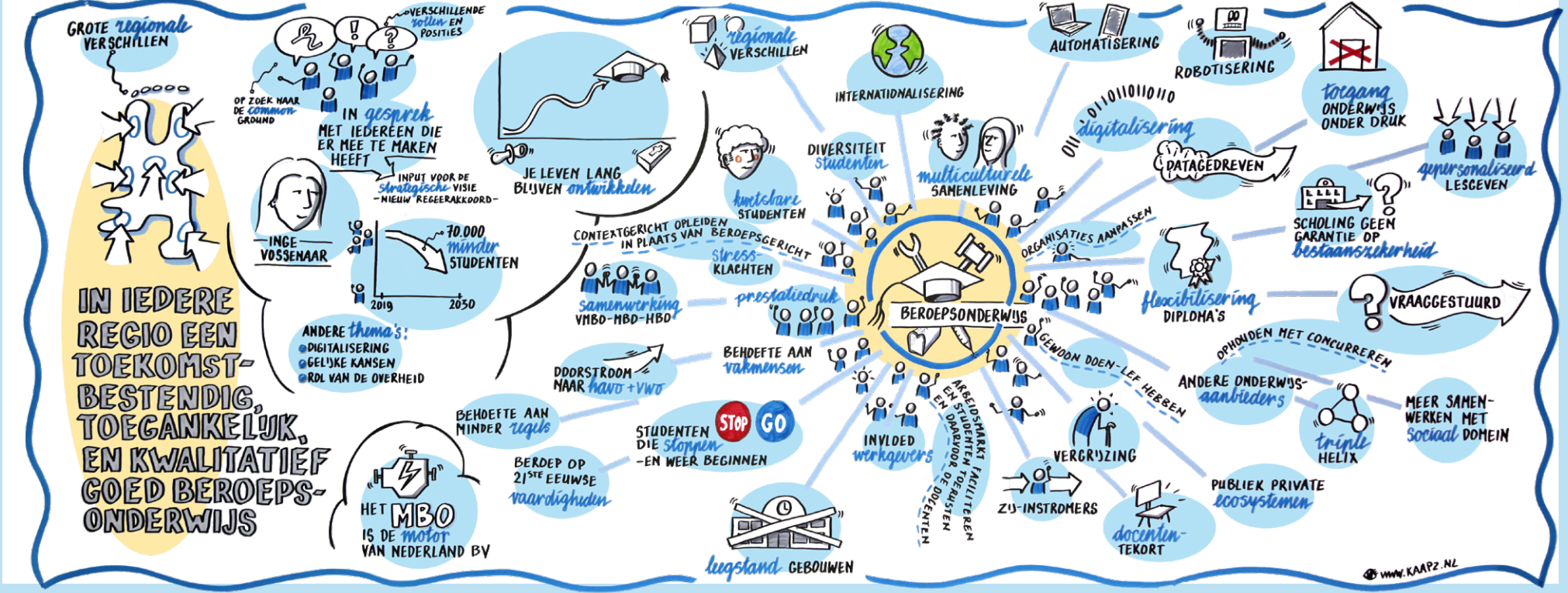
invulling en uitwerking van de visie is welkom.
Wij nodigen je dan ook van harte uit bij te dragen.

Regiegroep Dalende studentenaantallen

Anne Marie Kraal	Curio
Sjoerd van Dommelen	EZK
Wim van Amersfoort	Regio College
Ellen Vermeer	Hoppenbrouwers
Edwin van Dis	CGI
Tsjerk Bottema	Provincie Fryslân
Karin Collombon	Provincie Limburg
Freek Beverwijk	Student STC
Bas Derks	OCW
Magda van der Star	OCW
Liesbeth van den Berg	OCW
Jeanet Pijfers	OCW

Regiegroep Flexibilisering

Willem van Dijk	Heijmans
Jeroen van Zuijlen	SBB
Riemie Zuiderveld	ROC Friese Poort Bedrijfsopleidingen
Cees Brouwer	ROC Rivor
Hans van Honk	Wellant College
Jelle van Soest	Student MBO Utrecht
Liesbeth van der Lee	RMC regio West-Brabant
Maartje Vedder	OCW
Susan Krol	OCW
Ted van Vilsteren	OCW
Elly Klap van Strien	OCW



Dit beeldverslag is getekend gedurende de twee parallele conferenties

Strategische visie op het beroepsonderwijs

Een voor iedereen toegankelijk, toekomstbestendig, kwalitatief goed en arbeidsmarktrelevant beroepsonderwijs in iedere regio in 2030, toegespitst op persoonlijke leer- en ontwikkelbehoefte

Het regionale ecosysteem als drager

In 2030 werkt het beroepsonderwijs nauw samen met het vmbo en het hoger onderwijs, met bedrijven (start ups, mkb en multinationals) en diverse overheden in regionale ecosystemen (levende netwerken, de triple helix). Met een gemeenschappelijke regionale agenda brengen zij tot uitdrukking dat zij zich gezamenlijk verantwoordelijk voelen voor de economische en maatschappelijke vitaliteit van de regio. De afbakening van het ecosysteem waarbinnen het mbo opereert is afhankelijk van de schaal van de arbeidsmarkt waar het beroepsonderwijs op van toepassing is. Van eenduidig afgebakende regio's is dan ook geen sprake. Nu de regionale ecosystemen vanuit één agenda aan de vitaliteit van hun regio werken, sluit ook de rijksoverheid hierop aan door beleid en budgetten voor het beroepsonderwijs te 'ontschotten' en regels op te schonen.

Het (middelbaar) beroepsonderwijs levert binnen de regionale ecosystemen een grote bijdrage aan de aanpak van specifieke maatschappelijke vraagstukken. Dat betreft zowel





het bieden van kansen voor iedereen als het leveren van creatieve oplossingen voor specifieke vraagstukken, zoals de energietransitie. De regionale overheid faciliteert het samenwerkend leren in de regio. De rijksoverheid faciliteert het samenwerkend leren op nationaal niveau, bewaakt de kansgelijkheid en zorgt voor afstemming binnen en tussen de regionale ecosystemen.

De samenwerking binnen de regionale ecosystemen is met vallen en opstaan ontstaan. Dit vraagt namelijk om een hele andere sturings- en verantwoordingsstructuur dan waar we in 2019 nog aan gewend waren. Maar de door alle partijen ervaren gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de vitaliteit van hun regio met een voor iedereen toegankelijk, toekomstbestendig en kwalitatief goed arbeidsmarktrelevant beroepsonderwijs dat zich mee ontwikkelt met de vraag, heeft ervoor gezorgd dat veel van de bestaande barrières zijn overwonnen.

Regionale Centra voor Innovatie en Beroepsonderwijs (CIB)

In 2030 heeft elk regionaal ecosysteem, dankzij een flinke inzet van alle aanbieders in het beroepsonderwijs een geïntegreerd Regionaal Centrum voor Innovatie en Beroepsonderwijs (CIB), met een eigen innovatieagenda voor het beroepsonderwijs. Het is het centrum in de regio waarbinnen het beroepsonderwijs (vmbo, mbo, ho), bedrijfsleven (start-ups, mkb, multinationals), gemeenten, jeugdzorg en buurt- en wijkcentra nauw samenwerken aan de ontwikkelingskansen en bestaanszekerheid van iedereen in de regio. Zij doen dit in publiek-privaat georganiseerde learning communities, waarin alle betrokken partijen over de grenzen van hun eigen organisatie heen samenwerken. Docenten uit het middelbaar beroepsonderwijs, bedrijfsleven en instellingen ontwikkelen inmiddels dan ook met elkaar de nieuwe curricula. Dit gebeurt op basis van de bestaande vraag en ieders toegevoegde waarde.

De meeste learning communities van de CIB's werken regionaal. Voor enkele beroepen zijn zij bovenregionaal of nationaal georganiseerd. De learning communities zijn digitaal op het leerportaal van het CIB te vinden en/of op de campus van het CIB. Door de flexibele manier van organiseren en samenwerken in learning communities zijn de CIB's in staat om dalende studentenaantallen en veranderingen op de arbeidsmarkt op te vangen.



Gepersonaliseerde leer- en ontwikkelpaden

Ook in 2030 is er nog steeds funderend onderwijs. Daarna kun je een volledig gepersonaliseerde leerweg binnen het beroepsonderwijs volgen, afgestemd op je talenten, drijfveren, tempo en niveau. De leerwegen zijn doorgaande leer- en ontwikkelpaden die het vmbo, mbo en hoger onderwijs verbinden. Voor jongeren die daar behoefte aan hebben bestaat binnen de leerwegen de mogelijkheid voor een langere persoonlijke brede vorming. Leerbegeleiders ondersteunen je persoonlijk bij het nemen van regie over je eigen ontwikkeling.

Generalistische en specialistische leer- en ontwikkelpaden

In 2030 bieden de CIB's arbeidsmarktrelevante generalistische en specialistische leer- en ontwikkelpaden aan in hun learning communities. In de generalistische leerpaden ondersteunen leerbegeleiders je in je eigen regio bij het versterken van je leer- en reflecteer vermogen (leren leren) en bij de ontwikkeling van je sociale en digitale vaardigheden. Zodat je met je Persoonlijke (Brede) Vorming goed voorbereid bent op wat de arbeidsmarkt op dat moment vraagt. In de specialistische leerpaden word je opgeleid voor een specifiek beroep. Jongeren die al vroeg weten voor welk beroep ze kiezen, kunnen na de afronding van het funderend onderwijs direct instromen. De specialistische learning communities opereren in de desbetreffende arbeidsmarktregio's. Zij zijn dan ook niet in elke regio beschikbaar. De bereikbaarheid van de specialistische leer- en ontwikkelpaden is verzekerd door digitalisering van (een deel van) het aanbod (afstand leren) en een goede ontsluiting van de CIB-campusen met openbaar vervoer.

Het onderscheid tussen generalistische en specialistische leer- en ontwikkelpaden helpt CIB's om bij drastisch dalende studentenaantallen in elke regio een basisinfrastructuur in stand te houden, naast de arbeidsmarktrelevante specialisaties.

Getrapt en duaal leren

In 2030 is het voor iedereen binnen het beroepsonderwijs mogelijk om op verschillende niveaus in je eigen tempo te leren, passend bij je leer- en ontwikkelmogelijkheden van dat moment. Het loslaten van denken in schooljaren en de ontwikkeling van doorlopende leer- en ontwikkelpaden van vmbo tot hbo maken dit mogelijk.

Specifieke skills ontwikkel je in 2030 vooral op de werkvloer, bij de betrokken instellingen en het bedrijfsleven. Je zag deze toenemende verwevenheid van leren en werken al in



2019. Inmiddels vormt duaal leren in een hybride omgeving de basis van de meeste leer- en ontwikkelpaden. Dit heeft de arbeidsmarktrelevantie vergroot.

Een leven lang leren en ontwikkelen voor iedereen

In 2030 is het, ongeacht je leeftijd veel vanzelfsprekender om je te blijven ontwikkelen. Omdat je inzetbaar wilt blijven bij je werkgever of je doorgroeimogelijkheden en kansen op de arbeidsmarkt wilt vergroten. De mogelijkheid van gepersonaliseerd leren en ontwikkelen in aansluiting op de regelmatig veranderende vraag van de arbeidsmarkt bestaat dan ook voor iedereen. Ook voor degenen die behoefte hebben om zich in algemene zin verder te ontwikkelen, bestaan voldoende mogelijkheden binnen het generalistische beroepsonderwijs.

De rol van leerbegeleiders

De learning communities van de CIB's zijn verantwoordelijk voor de onderwijsvernieuwing in het beroepsonderwijs. De leerbegeleiders, afkomstig uit het beroepsonderwijs, de betrokken instellingen en het bedrijfsleven ontwikkelen gezamenlijk de (digitale) leer- en ontwikkelpaden en bewaken met elkaar de kwaliteit van het onderwijs. Het werkveld biedt projecten aan, waaraan zij samen met studenten werken. De leerbegeleiders zijn gespecialiseerd in het begeleiden van leer- en ontwikkelprocessen en kunnen daarbij alle leeftijdsgroepen bedienen. Zij ondersteunen studenten in hun ontwikkeling (wie ben ik, wat kan ik, wat wil ik), leren hen generieke beroepsvaardigheden, evenals specifieke arbeidsmarktrelevantie vaardigheden. Leerbegeleiders leiden studenten vooral op voor de omgeving waarin zij willen functioneren. Voor advies en ondersteuning bij de ontwikkeling van hun loopbaan kunnen studenten en werkenden een beroep doen op loopbaancoaches binnen het CIB.

Een nieuw validatie-systeem

In 2030 bestaat, in het kader van een leven lang leren en ontwikkelen, de mogelijkheid om overal te leren, non-formeel en informeel. Dit heeft consequenties gehad voor de validatie: de waardering van het geleerde. Niet de leerwegen in hun totaliteit worden meer gevalideerd, maar de civiele waarde van de opgedane kennis en vaardigheden. Hiervoor is een nieuw kwalificatiesysteem ontwikkeld. Leeruitkomsten, zoals certificaten, diploma's en praktijkverklaringen zijn opgenomen in het individuele diplomaregister voor het beroepsonderwijs. Het nieuwe landelijke kwalificatiesysteem



maakt het mogelijk om certificaten en verklaringen te stapelen tot een diploma en deze aan te vullen met nieuwe certificaten of een volgend diploma. Hiermee is de gewenste ruimte voor individueel maatwerk gecreëerd, evenals de mogelijkheid het systeem snel aan te passen aan veranderende omstandigheden.

De opdracht van het beroepsonderwijs heeft zich in dezelfde lijn ontwikkeld. Het faciliteren van de leervraag en ontwikkelmogelijkheden van studenten staat centraal, waarbij het aanbod is afgestemd op de vraag van de arbeidsmarkt.

Anticyclisch leer- en ontwikkelaanbod

In 2030 is het inmiddels gewoon dat de CIB's het leer- en ontwikkelaanbod veel meer anticyclisch organiseren, zodat zij aan blijven sluiten op de veranderende vraag van studenten en de veranderingen op de (regionale) arbeidsmarkt. De gezamenlijke regionale vitaliteitsagenda heeft hierin een sturende rol.

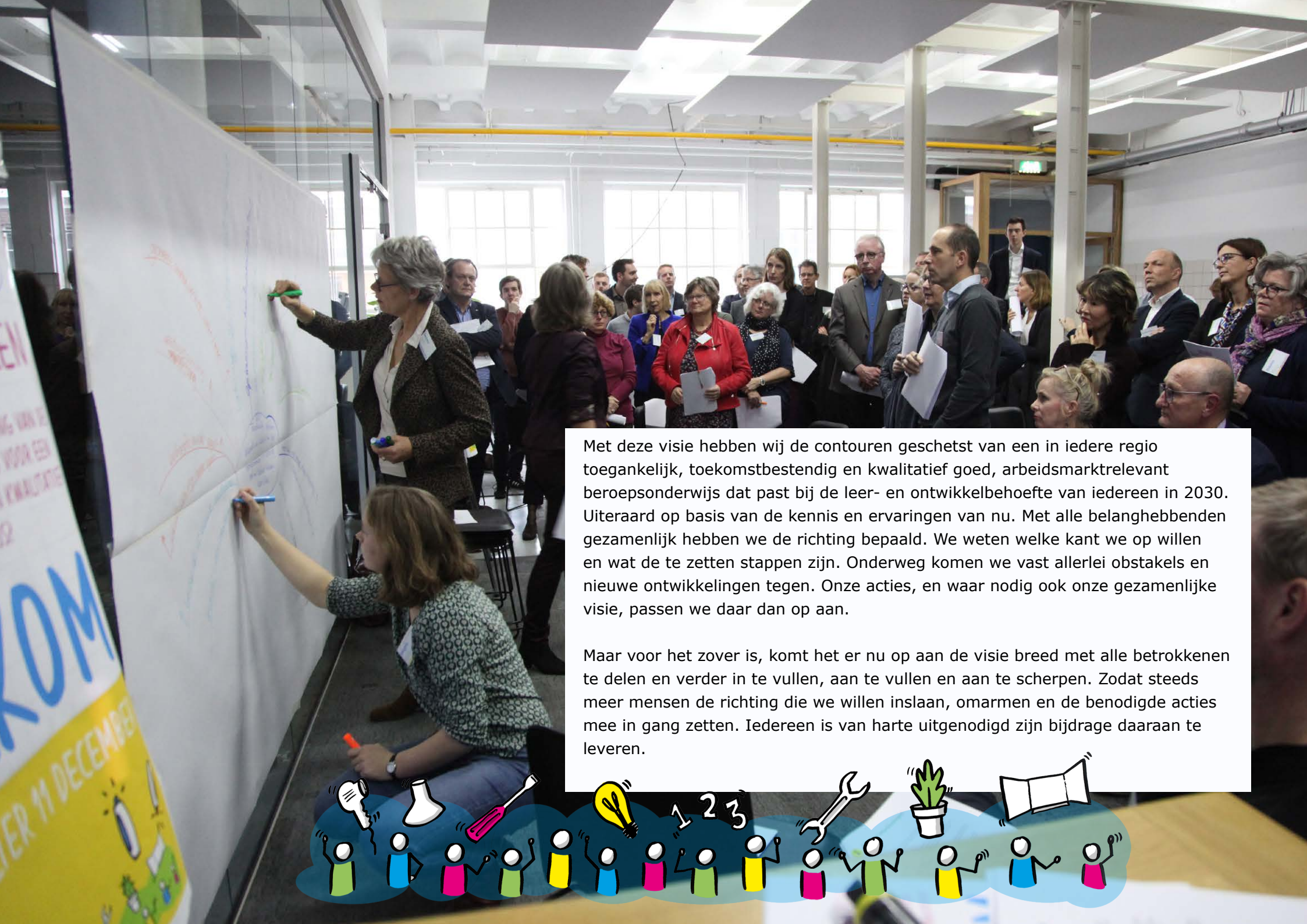
Persoonvolgend -en regionale ontwikkelbudgetten

De geschetste ontwikkelingen hebben het 'verdien—model' van het beroepsonderwijs veranderd en de samenwerking in het beroepsonderwijs bevorderd. Zo is een meer regionaal gedifferentieerde manier van financiering geïntroduceerd voor de financiering van de CIB's. Om het leven lang ontwikkelen mogelijk te maken, heeft iedereen de beschikking over een persoonvolgend ontwikkelbudget.

Een toekomstbestendig onderwijsstelsel

Met deze veranderingen hebben we het onderwijsstelsel voor het beroepsonderwijs afgestemd op de persoonlijke leer- en ontwikkelbehoeften en de vraag op de arbeidsmarkt. Dit heeft een flinke impuls gegeven aan de samenwerking in de regionale ecosystemen en de vorming van CIB's. De noodzaak om als onderwijsinstellingen elkaar te beconcurreren is hiermee verdwenen.





Met deze visie hebben wij de contouren geschetst van een in iedere regio toegankelijk, toekomstbestendig en kwalitatief goed, arbeidsmarktrelevant beroepsonderwijs dat past bij de leer- en ontwikkelbehoefte van iedereen in 2030. Uiteraard op basis van de kennis en ervaringen van nu. Met alle belanghebbenden gezamenlijk hebben we de richting bepaald. We weten welke kant we op willen en wat de te zetten stappen zijn. Onderweg komen we vast allerlei obstakels en nieuwe ontwikkelingen tegen. Onze acties, en waar nodig ook onze gezamenlijke visie, passen we daar dan op aan.

Maar voor het zover is, komt het er nu op aan de visie breed met alle betrokkenen te delen en verder in te vullen, aan te vullen en aan te scherpen. Zodat steeds meer mensen de richting die we willen inslaan, omarmen en de benodigde acties mee in gang zetten. Iedereen is van harte uitgenodigd zijn bijdrage daaraan te leveren.

